

Tiengemeten

Vurig debat over een tijdloos eiland

Tussen wens en werkelijkheid ligt vaak een weg van jaren. Het eiland Tiengemeten kan de ontbrekende schakel vormen voor natuur in de delta, maar de vruchtbare zeelegrond is nu in landbouwkundig gebruik. Wat betekent de aanwijzing - door de provincie - als natuurontwikkelingsgebied voor de daar werkende boeren? Is leefbaarheid íets van het gebied zelf, of kan dit net zo goed ten dienste staan van bewoners elders? Stichting RUW organiseerde op 28 september een excursie naar het veelbesproken eiland voor geïnteresseerde Wageningse studenten en afgestudeerden. Is Tiengemeten symbool geworden voor de strijd tussen boeren en natuurorganisaties?

**Gerrit Kapteijns &
Freek van Leeuwen**

Stichting RUW

st.ruw@uni.student.wau.nl

Foto's
Gertjan Jobse

Het eiland Tiengemeten ligt in het Haringvliet, midden tussen de Zuid-Hollandse eilanden. Een aantal jaren geleden is het eiland in bezit gekomen van Vereniging Natuurmonumenten. Tot dan toe werd het altijd gepacht door akkerbouwers, maar de vereniging wil van het eiland een natuurreservaat maken. Er is daarbij geen plaats meer voor landbouw. Op dit moment is er voor vijf van de zes boeren van Tiengemeten een vervangend bedrijf gevonden, een boer houdt nog stand. De vasthoudendheid van deze boer is in zekere zin symbool komen te staan voor de strijd tussen boeren en natuurorganisaties om de schaarse Nederlandse grond. Het verhaal zit ingewikkeld in elkaar.

Tijdens de excursie van Stichting RUW naar Tiengemeten legt de boswachter van Natuurmonumenten uit waarom het eiland zo belangrijk is voor de natuurontwikkeling in de deltaregio van Zuid-Holland en Zeeland. "De afgelopen decennia, wellicht zelfs eeuwen, is er alleen maar natuur verdwenen uit Nederland. Telkens was de natuur het kind van de rekening. Nu pas begint men de waarde van natuurgebieden in te zien: voor recreatie, voor schoon water en schone lucht, voor de biodiversiteit en als leefgebied van vele planten en dieren. Het wordt nu eens tijd om land terug te geven aan de natuur. Langs de oevers van het Haringvliet worden al vele gronden ontwikkeld tot natuurgebied. Tiengemeten ligt hier in dat opzicht heel strategisch middenin, en kan zo een belangrijke functie vervullen in de verbinding van natuurgebieden, van de Biesbosch tot aan de Noordzee. Bovendien is Tiengemeten een belangrijke vogeltrekpleister, en vrij gemakkelijk te isoleren van menselijke invloeden, omdat het een eiland is." Dit mag dan zo zijn, maar de studenten

die mee zijn op de excursie hebben wat opmerkingen. Er ontstaat een discussie over de vraag of Natuurmonumenten met de ontwikkeling van Tiengemeten tot hoogwaardig natuurgebied de leefbaarheid van het platteland niet aantast. De boswachter reageert enigszins verbaasd met de opmerking dat er per jaar ongeveer 40.000 bezoekers verwacht worden. Voor deze bezoekers wordt de leefbaarheid juist groter, stelt zij. Echter, zo betogen de studenten, deze bezoekers komen uit Rotterdam, of een andere stad, maar in ieder geval niet uit de nabije omgeving. Feitelijk wordt dus toch een stuk sociaal leven van het platteland afgeknipt en veranderd in een soort tuin voor de stad.

De leefbaarheid van het platteland is geen expliciet doel van Natuurmonumenten. Tiengemeten zou wel weer een rol kunnen spelen voor de nabije omgeving. Bijvoorbeeld als de recreatieve functie er van kan worden geëxploiteerd. Dit kan in de vorm van een camping of bepaalde vormen van horeca. Natuurmonumenten ziet dergelijke ontwikkelingen echter vooral als middel voor het drukken van de kosten, en niet als doel op zich. Horecaondernemers die nu leegstaande gebouwen op Tiengemeten huren, besparen kosten (voor onderhoud e.d.) voor Natuurmonumenten. Natuurontwikkeling is het ware doel, zo benadrukt de boswachter nog eens. Ontwikkeling van de sociaal-economische functie van Tiengemeten op regionale schaal is dat niet.

We bezichtigen de natuurontwikkeling op enkele plekken op het eiland, dat in de plannen wordt opgedeeld in drie stukken. Deze gedeelten krijgen de namen 'Weemoed', 'Weelde', en 'Wildernis'. In de plannen voor 'Weemoed' ligt de nadruk op de cultuurhistorische waarde van Tiengemeten. Enkele

waardevolle gebouwen worden gerestaureerd en opengesteld voor publiek. De 'Weemoed' bevindt zich dan ook op het oudste stukje van Tiengemeten, aan de oostpunt van het eiland. De 'Weelde' is het middenstuk van het eiland. Daar wordt gemakkelijk toegankelijke natuur ontwikkeld. Het derde stuk, de Wildernis, omvat verreweg het grootste deel van het eiland. Hier wordt de natuur zo veel mogelijk met rust gelaten. De inrichting van dit gedeelte maakt het minder gemakkelijk toegankelijk voor recreanten.

Nu al bestaat 300 hectare van de totale 1000 hectare die Tiengemeten groot is, uit ruige natuur. Deze wordt voornamelijk gevormd door de zogenaamde Blanke Slikken, dit zijn buitendijkse stukken land die aangeslibt zijn. Een bezoek aan dit gebied behoorde ook tot het programma van de excursie: we hebben door dit gebied 'gestruind' om een idee te krijgen van hoe het grootste deel van Tiengemeten er in de toekomst uit zal zien.

Bijzonder indrukwekkend is om door de uitgestrekte akkerlanden te wandelen met het besef dat het over een paar jaar moerassen en ruitjes zullen zijn. Ook de stilte van de leegstaande gebouwen geeft een beklemmend gevoel. De boswachter van Natuurmonumenten spreekt haar zorg uit over die leegstaande gebouwen: het is waarschijnlijk te kostbaar om alle gebouwen te

behouden. Het is wrang om je te realiseren dat dit het einde zal zijn van het werk van generaties akkerbouwers die hier met hun familie leefden, werkten en vochten tegen de gevaren van het water. De boswachter vertelt dat voor veel mensen de omslag van het denken van 'vechten tegen het water' naar het 'doorsteken van dijken om de natuur weer de ruimte te geven' groot is.

Een ander discussiepunt tijdens de excursie is de bijna onoverzienbare bureaucratie rondom Tiengemeten. Deze wordt haarscherp in beeld gebracht door de documentaire van Digna Sinke, die we ter voorbereiding op de excursie met de deelnemers hebben bekeken. De documentaire geeft een goede impressie van het proces rondom de transformatie het agrarische land tot natuurgebied.

De laatst overgebleven boer staat hierbij centraal. Iedere winter weer denkt hij dat dit nu wel echt het laatste jaar zal zijn, maar telkens blijkt er toch weer een nieuw jaar te komen. Het vertrek van zijn burens maakt het eiland wel stiller. Reden voor zijn achterblijven is dat Natuurmonumenten geen passend vervangend bedrijf wist te vinden voor hem. Toen hij er echter zelf op uit trok om een vervangend bedrijf te zoeken, was hem dat snel gelukt. Natuurmonumenten ging niet akkoord. De grondprijzen waren gestegen, en het bedrijf in kwestie werd te duur bevonden.

Enkele jaren later vindt Natuurmonumenten wel een vervangend bedrijf. Maar nu heeft de boer zo zijn eisen. Kortom, het proces wordt steeds langer en duurt voort.

Ondertussen doet zich naast dit proces een andere ontwikkeling voor. Het interview wordt afgewisseld met beelden van talloze studieclubs, projectteams, stuurgroepen en kerngroepen die zijn ontstaan rondom de kwestie van Tiengemeten. Deze groepen proberen keer op keer al fietsend op Tiengemeten 'voeling' met het gebied te krijgen, of laten in 'creatieve sessies' hun fantasie los over de inrichting van het eiland. Een bijna ironisch beeld ontstaat wanneer we zien dat kantoren vol mensen bezig zijn met de ontwikkeling van één klein eilandje ergens in het Haringvliet. Het vormt een sterk contrast met die ene boer die rustig praat over de opbrengst van de bieten, en de prijs van de aardappelen

Op dit moment wacht Natuurmonumenten maar gewoon tot het pachtcontract van deze boer afloopt, en dat is in 2006. Vanaf dat moment zal de landbouw echt verdwenen zijn van Tiengemeten. Een weemoedige gedachte komt bij me op bij het zien van dit alles: sta ik zelf nog met beide benen op de grond als de laatste boer uit Nederland verdwenen is?